Nr 17

Konstitutionsutskottets betänkande i anledning av motion angående rätten att utnyttja datakommunikationsnät m. m.

Motionen

I detta betänkande behandlas motionen 1972: 392 av herr Helén m. fl. (fp).

Hemställan avser:

»att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om utredning av de juridiska problemen i samband med missbruk av och fel i användningen av datorer,

att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att motionen överlämnas till OSK för beaktande av vad som i motionen säges om angelägenheten att medborgarnas insyn i myndigheternas handlande inte inskränks genom datateknikens utveckling eller de sekretessbestämmelser som nödvändiggöres av denna,

att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om utredning angående rätten att utnyttja datakommunikationsnät».

Med den nya ADB-teknikens möjligheter att skaffa fram, lagra och sprida information av olika slag följer enligt vad som uttalats i motionen risk för att enskilda människor eller organisationer tillfogas ekonomisk och ideell skada i händelse av fel eller missbruk vid användningen av datorer. Åtskilliga juridiska frågor som har samband härmed — t. ex. tjänstemannaansvars-, upphovsmannarätts- och patenträttsfrågor — kommer i ett nytt läge som inte torde regleras av nuvarande lagstiftning. Det är enligt motionärerna tvivelaktigt om alla dessa frågor faller inom de utredningsuppdrag som lämnats nu pågående utredningar avseende ADB-teknikens samhälleliga konsekvenser.

En annan sida av utvecklingen på dataområdet är enligt motionärerna tillämpningen av offentlighetsprincipen i fråga om datorer och databanker. Det gäller härvidlag att bevara rätten till insyn i myndigheternas handlande och samtidigt skapa skydd mot obehörigt utlämnande av uppgifter om enskilda individer. Motionärerna pekar även på de praktiska problem som uppkommer när allmänheten, press osv. vill ta del av datalagrat material och hur ersättning till myndighet som utlämnar sådant material skall bestämmas. En fråga som enligt motionärerna har ännu vidare konsekvenser är hur ett kommande allmänt datakommunikationsnät skall ställas till allmänhetens förfogande. Det framhålls att tillgången till ett sådant informationsnät har största betydelse för makt-

balansen i samhället. Enligt motionärerna behövs lagstiftning på de berörda områdena, och det är även beträffande dessa osäkert om de kommer att behandlas av de utredningar som arbetar med datafrågor.

Angående motionens innehåll i övrigt hänvisas till den tryckta texten. Motiveringen återfinns i motion 1972: 415.

I sammanhanget kan nämnas att andra frågor som hör samman med utvecklingen på dataområdet behandlas av finansutskottet (FiU 1972: 16), skatteutskottet (SkU 1972: 17), näringsutskottet (NU 1972: 17) och civilutskottet (CU 1972: 19).

Frågans behandling av konstitutionsutskottet vid 1971 års riksdag

Motioner med liknande syfte som den nu förevarande behandlades också vid 1971 års riksdag. Efter en tämligen utförlig recit — till vilken här hänvisas — med redogörelse för utvecklingen på dataområdet och innehållet i de utredningsdirektiv som lämnats vissa offentliga utredningar som arbetar med datafrågor uttalade utskottet följande i sitt enhälliga betänkande (KU 1971: 64):

Att den snabba utvecklingen på dataområdet i vårt land redan inneburit betydande fördelar från bl. a. rationaliseringssynpunkt inom både den offentliga och enskilda sektorn torde vara obestridligt. Det kan på goda grunder antas att den framtida utvecklingen kommer att befästa detta intryck. Emellertid har de tekniska framstegen inom datatekniken samtidigt på många håll väckt oro och farhågor i olika hänseenden. Inte minst gäller det risken för kränkning av den enskildes personliga integritet, om uppgifter om människors personliga förhållanden som lagrats och sammanförts med datateknikens hjälp utlämnas utan urskillning. En annan risk som påtalats är att de avancerade datasystemen skulle kunna befaras medföra en centralisering av beslutsfattandet på olika områden vilket i sin tur kunde få till följd icke önskvärda maktförskjutningar i samhället.

En omfattande utredningsverksamhet pågår sedan lång tid med olika problem som hör samman med datautvecklingen. Av särskilt intresse i sammanhanget är den år 1969 tillkallade offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén som har i uppdrag att inom ramen för en allmän översyn av lagstiftningen om offentlighet och sekretess behandla frågan om offentlighetsprincipens tillämpning på ADB-lagrat informationsmaterial. Denna kommitté, som är parlamentariskt sammansatt, arbetar för närvarande med dessa frågor och räknar med att framlägga betänkande i ämnet under första halvåret 1972.

I oktober 1971 har tillsatts en särskild kommitté, som skall arbeta med frågor rörande samordning och kontroll av databanker. Även denna kommitté — i vilken ingår experter från skilda områden — har ett parlamentariskt inslag. Den grundläggande uppgiften för kommittén skall enligt utredningsdirektiven vara att mot bakgrund av dagens situation i fråga om etablerade eller planerade databanker och med hänsyn till den överblickbara tekniska utvecklingen belysa vilken samordning — främst inom den offentliga sektorn — som är möjlig och önskvärd såväl i dagsläget som på sikt. Härvid bör ekonomiska lön-

samhetsbedömningar spela en viktig roll. Med hänsyn till nödvändigheten att få ett samlat underlag för den politiska styrningen av utvecklingen inom ADB-området skall kommittén följa pågående utrednings- och utvecklingsarbete, initiera kompletterande utredningar samt tillhandahålla statsmakterna ett relevant beslutsunderlag.

Det torde kunna förutsättas att de i motionerna diskuterade spörsmålen kommer att bli föremål för övervägande under det utredningsarbete som angetts i det föregående. Av särskild vikt är enligt utskottet att uppmärksamhet ägnas frågan om i vilka former kontrollen och övervakningen av utvecklingen på dataområdet skall ske. I motionerna har i det sammanhanget föreslagits att uppgiften skulle anförtros en särskild parlamentarisk nämnd eller att en dataombudsman tillsätts. Dessa uppslag torde komma att prövas av offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén.

Med hänvisning till det pågående utredningsarbetet finner utskottet ej anledning att nu föreslå riksdagen att ta initiativ till ytterligare utredning på dataområdet.

I enlighet med utskottets hemställan förklarade riksdagen motionerna besvarade med vad utskottet anfört.

Utskottet

I den allmänna debatten — i riksdagen, i massmedia och i många andra sammanhang — har under senare tid utvecklingen på dataområdet tilldragit sig allt större uppmärksamhet. Det kan nämnas att vid årets riksdag fem utskott redan har att ta ställning till motionsyrkanden i datafrågor av olika slag, nämligen — förutom konstitutionsutskottet — finansutskottet, skatteutskottet, näringsutskottet och civilutskottet.

I den till konstitutionsutskottet hänvisade motionen tas upp vissa för medborgarna mycket väsentliga frågor som i snabb takt aktualiseras i anledning av den moderna datateknikens utnyttjningsmöjligheter. Bl. a. pekas i motionen på de problem av juridisk och annan karaktär som kan uppkomma i händelse av missbruk och fel vid användningen av datorer. Offentlighets- och sekretessfrågorna är en annan viktig sida av problemkomplexet. En fråga av största räckvidd är hur ett kommande allmänt datakommunikationsnät skall ställas till allmänhetens förfogande. I motionen understryks behovet av lagstiftningsåtgärder för att lösa de många frågor som utvecklingen på dataområdet för med sig.

I november förra året behandlades motioner med liknande syfte som den förevarande. Utskottet hänvisade i sitt yttrande över dessa motioner till det omfattande utredningsarbete som i olika sammanhang satts i gång på dataområdet. Av särskilt intresse var enligt utskottet offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén som med förtur kommer att behandla bl. a. offentlighetsprincipens tillämpning på ADB-lagrat informationsmaterial. Vidare erinrades om att i oktober 1971 tillsatts en särskild kommitté — datasamordningskommittén — som skall arbeta med frågor rörande samordning och kontroll av databanker.

Den nu aktuella motionen har som nyss sagts i princip samma inriktning som förra årets motioner i ämnet. Enligt uppgift kommer offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén att avge betänkande angående datafrågorna i mitten av detta år. Utskottet förutsätter att denna kommitté kommer att överväga åtskilliga av de frågor som behandlas i motionen. Vad gäller frågan om rätten att utnyttja datakommunikationsnät och andra viktiga kontroll- och säkerhetsfrågor på dataområdet utgår utskottet från att datasamordningskommittén kommer att följa utvecklingen med största uppmärksamhet och föreslå de åtgärder som den framtida utvecklingen kan föranleda. Enligt utskottet bör det sålunda i första hand ankomma på denna kommitté att pröva huruvida de med datautvecklingen sammanhängande kontroll- och säkerhetsfrågorna bör bli föremål för särskilda lagstiftningsåtgärder.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen förklarar motionen 1972: 392 besvarad med vad utskottet anfört.

Stockholm den 6 april 1972

På konstitutionsutskottets vägnar
GUNNAR LARSSON

Närvarande: herrar Larsson i Luttra (c), Adamsson (s), Henningsson (s), fru Thunvall (s), herrar Boo (c), Johansson i Trollhättan (s), Mossberg (s), Werner i Malmö (m), Svensson i Eskilstuna (s), Bergqvist (s), Fiskesjö (c), Karlsson i Malung (s), Norrby i Åkersberga (fp), Schött (m) och Molin (fp).

Särskilt yttrande

av herrar Larsson i Luttra (c), Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Norrby i Åkersberga (fp), Schött (m) och Molin (fp):

Utvecklingen inom datatekniken har gått mycket snabbt. Detta har skärpt kraven på ett förbättrat skydd för den personliga integriteten. Offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén arbetar med dessa uppgifter och skall lägga fram förslag till lagstiftningsåtgärder.

Herr Fälldin m. fl. (c) i motion 1972: 302, herr Helén m. fl. (fp) i motion 1972: 415 och herr Brundin m. fl. (m) i motion 1972: 631 till årets riksdag har yrkat uppskov med inrättandet av ett centralt personregister (CPR) tills de därmed sammanhängande sekretess- och integritetsfrågorna lösts.

Motionerna behandlas av skatteutskottet. Vi vill i detta sammanhang erinra om dessa motioner och uttala att vi ansluter oss till vad som anförts i dessa.

TRYCKERIBOLAGET IVAR HÆGGSTRÖM AB. STOCKHOLM 1972